

Reviderad 20180226

Handlingsplan mot hedersrelaterat våld Elevhälsan, Falu kommun

Lokala förutsättningar

Elevhälsan påbörjade för några år sedan ett arbete för att uppmärksamma hedersförtryck och könsstypning. Vi arbetade fram en handlingsplan för hedersförtryck och en för könsstypning. Vid uppstarten ordnade vi en föreläsningssdag för verksamheter i Falun för kompetensutveckling och som ett sätt att också skapa ett nätverk. God kontakt mellan verksamheter och myndigheter underlättar samarbete i dessa frågor.

SYFTE MED HANDLINGSPLAN

Ge stöd för personal inom Elevhälsan i arbetet mot hedersrelaterat våld och könsstypning. Handlingsplanen syftar till att ge mer kunskap inom området. Exempelvis så att en vågar ställa frågor till barn och unga inom detta område och få kännedom om var och till vem en kan vända sig för hjälp eller vidareremittering. Syftet är också att ge kunskap om tecken på hedersförtryck/våld hos de barn och ungdomar som vi möter.

Handlingsplan mot hedersrelaterat våld

“När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende” (regeringens beskrivning och definition, hedersfortryck.se)

Hot, tvång och mord i hederns namn förekommer i samhällen eller grupper med starkt patriarkala familjesystem och en gruppcentrerad idé om skam. Bakom hedersbrotten ligger alltid ett kollektivt tryck om att bestraffning måste ske för hederns återupprättande.

Det är i störst utsträckning flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld, men även pojkar drabbas. HBTQ-personer kan vara särskilt utsatta eftersom det finns en heteronorm inom hederskulturen. Allt annat än heterosexuella relationer är otänkbara.

Omvändelseförsök är vanligt och en metod kan vara tvångsäktenskap (hedersfortryck.se).

Personer med intellektuella funktionsnedsättningar är en särskilt utsatt grupp inom hederskulturen. Risken för äktenskapstvång ökar samt att en inte verbalt kan beskriva vad en utsätts för. Den familjetyp som de utsatta ungdomarna samt deras anhöriga lever i kan liknas vid en pyramid, som inte bara omfattar den närmsta familjen utan även övriga släktingar (hedersfortryck.se). Sverige har haft flera uppmärksammade hedersrelaterade mordfall. Sedan mordet på Pela Atroshi (1999) och Fadime Sahindal (2002) har dessa frågor uppmärksamrats i Sverige. Skolan och elevhälsan

kan göra skillnad för barn och ungdomar som lever med hedersförtryck och våld.

Skolans uppgift

En viktig del av handlingsplanen är beskrivningen av hur skolan i sin undervisning ska främja elevens lagstadgade rättigheter. Enligt diskrimineringslagen (2008:567) är det ett krav att alla skolor ska ha en likabehandlingsplan. Skolan behöver mot den bakgrunden agera för att:

*Ge klara signaler om att skolan bekämpar alla former av förtryck, och att hedersrelaterat våld är en form av förtryck.

* Skolans personal ska ha god kännedom om handlingsplanen och implementera den i verksamheten. Rutinerna ska vara tydliga för insatser och uppföljning om hur skolan ska arbeta med elever som t ex inte får delta i undervisning.

*Ge tydlig information och undervisning om demokratiska och mänskliga rättigheter som ett verktyg för att motverka förtryck och brott som sker i hederns namn.

*Särskilt påverka pojkars attityder om mänskliga rättigheter, jämställdhet och kvinnors rättigheter.

*Ge alla barn och ungdomar informationen att bestämma över sina liv samt om samhällets stöd i olika former. Se till att barnkonventionen blir kopplad till elevernas verklighet och vara tydlig med att informera var en kan söka hjälp utanför skolans arena om en har problem, t ex myndigheter, frivilligorganisationer samt hjälptelefoner och – chattar för barn och ungdomar. Elevhälsan kan exempelvis ansvara för att det finns uppdaterad information på synliga platser i skolan i form av affischer, visitkort, information om hemsidor mm.

*Tydligt visa på individens rätt till sin sexualitet och val av partner oavsett sexuell läggning. Idag finns det stödtelefoner som enbart arbetar med denna fråga. Det är viktigt att alla elever får information om dessa.

*Stärka ungdomar och unga individers självförtroende och mod att försvara sina mänskliga rättigheter.

*Samverka med andra verksamheter och föreningar i det förebyggande arbetet.

Följande är exempel på insatser som kan göras gällande vårdnadshavare:

*Alla vårdnadshavare bör återkommande informeras om skolans och samhällets syn på mänskliga rättigheter, det vill säga barns, kvinnors och mäns rättigheter, samt jämställdhet. Pojkars och flickors rätt att bestämma över sina liv och rätten till sina kroppar kan särskilt lyftas fram.

*Informera på modersmålet om lagar och konventioner som gäller barns rättigheter och föräldrars

ansvar, gärna på möten med vårdnadshavare och i de andra sammanhang då vårdnadshavare samlas på skolan. Sådan information är viktig för alla vårdnadshavare och kan vara en början till ett samtal om tryggheten i det egna föräldraskapet och hur det påverkar barnens livssituation. Det är viktigt att fundera över hur dessa möten kan bli så trygga som möjligt. Finns det tex organisationer i kommunen som skolan kan ta hjälp av?

*I utvecklingssamtal kan även frågan om barns rättigheter tas upp. Allt förtryck påverkar studieresultaten. Stäm av med eleven om, hur och när frågan kan tas upp.

ELEV UTSÄTTS FÖR HEDERSFÖRTRYCK-/VÅLD

Att få sina rättigheter frångått genom hedersförtryck kan innebära:

- Att inte få klä sig som en vill – eller tvingas bära vissa plagg mot sin vilja
- Att inte få gå ut
- Att inte få umgås med vem en vill
- Att inte få gifta sig med den en vill
- Att inte få bestämma över sin egen kropp, sitt liv eller sin sexualitet
- Att inte få delta i det nya samhället pga. krav hemifrån
- Att vara ständigt bevakad och kontrollerad
- Att inte få studera vidare, eller studera vidare enbart på samma ort som familjen
- Att behöva domineras och hunsas av de ovanför sig i rang
- Att riskera att bli skickad utomlands för att få en ”bra fostran”

(<http://www.dinarattigheter.se/vad-ar-ratt/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>).

Observationspunkter

För att upptäcka elever som lever under hedersförtryck och våld är det viktigt att dels observera och dels att våga ställa frågor. Här kommer några viktiga observationspunkter för att upptäcka elever utsatta för hedersförtryck enligt Länsstyrelsen i Östergötlands handbok ”Om våld i hederns namn”.

Flicka:

- Får hon delta i all undervisning, inklusive idrott och sex & samlevnad?
- Får hon vara med på skolresor och lägerskolor?
- Finns det krav på att hon ska ta ett stort ansvar för hemarbete och småsyskon?
- Måste hon ljuga om eventuell partner, vilka hon umgås med, fritidsvanor och liknande?
- Hur ser hennes studiemotivation och koncentration ut över tid?

- Är hon tidvis (oförklarligt) ledsen, orolig eller uppgiven?
- Uppvisar hon psykosomatiska symptom (till exempel huvudvärk eller magont)?
- Har hon sömnsvärigheter?
- Begränsas hon i sitt privatliv (kontroll av mobiltelefon, dagbok, kläder, väskor osv.)?
- Är hon utsatt för någon form av bevakning, till exempel från en bror på skolan?
- Verkar hon oförklarligt rädd för något/någon?
- Talar hon om problem hemma eller sin ofrihet i termer av ”vår kultur kräver”?
- Talar hon om att förlova sig eller gifta sig trots att hon är ung och inte är klar med skolan? Är partnern någon som hon rimligen inte kan känna särskilt väl?

Pojke:

- I stort samma som ovan
- Måste han ljuga om eventuell partner?
- Tvingas han bevaka en syster eller en kusin på skolan?

Våga ställ frågor till eleven. Ställ öppna frågor. Prata med eleven om hans situation i förhållande till svensk lagstiftning, de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen istället för begreppet hedersförtryck. (*Våld i hederns namn, handbok för skola och socialtjänst om skyldigheten att se och hjälpa utsatta, Länsstyrelsen Östergötland*)

Åtgärd

Omyndig elev utsatt för brott (olaga tvång, hot eller våld)

Berätta för eleven att hjälp finns och se till att elevhälsan erbjuder stöd. Anmälan till socialtjänsten skall göras. Om skolan får kännedom om fler omständigheter efter anmälan ska dessa kompletteras till anmälan.

- Träffa eleven ensam och lyssna på dennes berättelse.
- Ta elevens information på stort allvar och ge känslomässigt stöd.
- Bedöm noggrant skaderisken med att involvera vårdnadshavarna.
- Kontakta socialtjänsten för en preliminär bedömning av situationen.
- Anmäl till socialtjänsten och eventuellt polisen. Tänk på att anmälan bör vara skriftlig.

Omyndig elev i riskzon – inte utsatt för brott

Ställ frågor (se frågorna ovan) till eleven för att få mer information. Lyssna till barnets berättelse och hur det hen berättar överensstämmer med barnkonventionen och svensk lagstiftning. Vid minsta misstanke om att eleven kan vara utsatt för förtryck, hot eller våld- kontakta socialtjänst och gör en anmälan. (*Våld i hederns namn, handbok för skola och socialtjänst om skyldigheten att se och hjälpa utsatta, Länsstyrelsen Östergötland*)

Kontaktpersoner på skolan

- Rektorerna
- Kuratorn

- Skolsköterskan

Kontaktperson inom socialtjänsten

Ring mottagning Barn och familj via kontaktcenter 023-83 000. Beskriv noggrant oron och varför ni tror att de handlar om hedersförtryck/våld. Rådgör med dem om hur anmälan ska skrivas för att på bästa sätt få fram oron för hedersförtryck/våld.

Kontaktperson inom polisen

Kontakta 114 14 för att få info om vem man kontaktar vid just ärenden som gäller hedersförtryck.

/reviderad av Ann Fagerberg Embretsén och Stina Pollack 20180226

Bilaga 1

Filmer

<https://www.youtube.com/watch?v=5JojeOqa4CU> (Informationsfilm om könsstämpning som vänder sig till vårdnadshavare men som även kan användas för info till skolpersonal)

<https://www.youtube.com/watch?v=4x3tuEy2dhE> (Informationsfilm om hedersförtryck som vänder sig till barn och ungdomar men som kan användas för info till skolpersonal)

<https://www.youtube.com/channel/UChIjIOQHOBfs25viCbtDN3A> (Sida med länkar till flertalet filmer om könsstämpning och hedersförtryck)

Mitt liv och rätten att välja - Arkan Asaad DVD (går att beställa på

<http://www.arkanasaad.se/utbildningsmaterial.html>) , dvd-filmen går att ställa in på olika språk, som arabiska och somaliska.

Hemsidor

<http://www.hedersfortryck.se/>

<https://dinarattigheter.se/>

<https://www.barnombudsmannen.se/>

Material: affischer, foldrar, broschyrer mm

<http://www.hedersfortryck.se/publikationer/folder-att-anvanda-i-kontakten-med-eleverna/> (folder att ladda ner och skriva ut)

<http://www.hedersfortryck.se/publikationer/affisch-att-ansla-i-skolan/> (affisch att ladda ner och skriva ut)

<http://www.hedersfortryck.se/publikationer/skolkampanj-broschyr-till-skolpersonal/> (broschyr till skolpersonal att ladda ner och skriva ut)

<https://dinarattigheter.se/larare/undervisningsmaterial/sto%CC%88dmaterial/> (material att använda i undervisningen eller under en "Kärleken är fri-vecka")

<https://www.barnombudsmannen.se/for-dig-under-18/aktuellt/nyhetsarkiv---for-dig-under-18/affisch-om-barnkonventionen-pa-olika-sprak/> (bra, tydliga affischer om barns rättigheter på olika språk att ladda ner och skriva ut)

https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftryck-sak%2FRecord%3Fk%3D2493 (stödmaterial att ladda ner eller beställa i tryck, främst riktat till rektorer)

Böcker

Stjärnlösa nätter - Arkan Asaad, finns både på lättare svenska och arabiska

Blod rödare än rött - Arkan Asaad, uppföljare till Stjärnlösa nätter.

De förklädda flickorna i Kabul, Jenny Nordberg

Fotbollshoran av Mikael Törnqvist

En fråga om heder, Unni Wikan

Fallen flicka, Christina Walldén